

Po pastirskih stezah Zadnje Trente

Tone Wraber

Po Julijcih se razliva sončno razkošje poznega oktobra, ko se razgledujem na vrhu Trentarskega Pelca. Zjutraj sem odšel od Špika, pri Pavrovi domačiji po zibajočem se mostiču prekoračil Sočo in se kmalu toliko dvignil, da se mi je odprl lep pogled na veljaka onkraj doline: Prisojnik in Razor. Dolgo precej napeta steza, po kateri gonijo Trentarji jalovo drobnico na pl. Veverico (govore: v Berebico), se je položila v Dol, senčno dolinico med Plešivcem na desni in Glavami na levi. Zgoraj, na Starem Utru, sklenjen gozd pojenjuje, da se mi je odkrila veriga vrhov od Prisojnika do Krna in sem se zlahka odločil za kratek počitek v visoki travi. Od počivališča sem začel slediti zapuščeno stezo, ki je obljubljala lep višinski sprehod po pobočjih proti Srebrnjaku in morda še naprej. Namenil pa sem si ga za kdaj drugič in kmalu krenil na desno v strmi Pelc. Tožbar mi je rekel, da se da priti nanj in res sem nepričakovano hitro stopil na rob grebena, ki se kot klin zajeda med Zadnjo in Spodnjo Trento. Še nekaj strmega skalovja po grebenu v levo, med lepimi pogledi na obe strani, pa je bil cilj dosežen. Toliko vtisov me preplavlja, da se kar ne najdem. Prestopam po skalah, prisluškujem gorskemu miru in se napajam v bogato lijočih sončnih žarkih. Rad bi čimveč tega bogastva vsrkal vase, da bi se takrat, ko bom daleč od tod, hranil pri njem.

Pod kamnom odkrijem listke redkih obiskovalcev. Prevec, planinski samotar, je bil dvakrat tukaj, saj je greben proti Srebrnjaku čisto po njegovem okusu. Od letos (1962) ne najdem nobenega podpisa, pa naj bo moj li-

stek prvi in najbrž tudi zadnji. Potem se razgledujem in fotografiram. Venec vrhov od Jalovca do Krna mi je precej znan, pa se oziram bolj proti Bovškemu Grintavcu in njegovim sosedom do Jalovca. Do letos sem od blizu poznal samo Grintavec, o vrsti manjših vrhov pa sem vedel le, da so med njimi razni Jelenki in Pelci. Ker za točno določitev samo karta ne pomaga dosti, sem se odločil, da z izpiskom iz Tumovega »Imenoslovja« sam pogledam v neznani svet. Danes, ko si ga ogledujem z razglednega vrha, mi je že bolj domač. Osamele staje zapotoške planine in Zgorelec nad njimi mi obujajo spomine izpred nekaj mesecev.

Pomlad je bila pozna in deževna. Sredi julija nas je še napralo na Stolu, potem pa je prišel preobrat. S Tonetom Tožbarjem, s katerim sva v nekaj letih skupnega vrtnarjenja v »Juliani« naredila že marsikatero uspešno ekskurzijo, sva določila odhod. Nič ne de, če sva se prejšnji dan šele malo pred polnočjo vrnila s Krna. Vreme se je ustalilo in v bujnem poletju so gore klicale k delu. Sicer pa sem se v poznem popoldnevu odpravil sam. Do noči sem hotel priti do pl. Zapotok, tam prenočiti, zjutraj pa me doide Tone in greva naprej. Da ne bi preveč hitel, so mi pri Špiku na kolo naložili še vrečo soli za zapotoške ovce. Tako je bilo hujše pravzaprav že za meno, ko sem oboje pririnil po gruščnati cesti do Florija, zadnje hiše v dolini. Tukaj sem se ločil od kolesa in soli, veselo stopil ob obširnih prodiščih in se izgubil v bukovem gozdu. Spet enkrat se mi je posrečilo premagati »kompleks poznanih gora«. Z leti so se mi nekatere gore ali pristopi posebno priljubili in kadar se odločam za turo, jih vse prerad izberem za cilj. Še neobiskani kraji pa čakajo. No, tokrat sem bil na novi poti in z lahkoto sem spešil v strmino, večkrat presekano s hudourniškiimi grapami. Večer se je nagibal v mrak, temnilo pa se je tudi zaradi oblakov, ki so se grozeče kopičili okoli Mojstrovke in Prisojnika. Nevihta se je naglo približevala, da sem se gostoljubne planine še bolj razveselil. Prve

planinski vestnik

70 let slovenskega planinstva

Vrhovi v zatrepu Zadnje Trente z vrha Trentarskega Pelca. Od leve: Srebrnjak (2099 m), Bavški Grintavec (2344 m), Smihelovec (2108 m), Zgorelec (2090 m)

kaplje so padle, ko sem stopil v sirarno, kjer me je sprejel sirar Kvrh in me pogostil z domačo specialiteto: polento in ovčjim mlekom. Oboje mi je izvrstno teknilo. Večer v starinsko opremljenem prostoru me je olajšal vseh skrbi, da sem se počutil popolnoma srečnega. Kvrh je godrnjaje mešal mleko v kotlu, ogenj je metal plapolajoče sence na nas, ki smo posedli ob njem. Mladi pastirji iz doline so se pogovarjali o poklicih, možnostih za štipendijo, dolini, samo o pastirjevanju bolj malo. Že letos se je Kvrh komaj odločil, da pride na planino, naslednika pa pravzaprav nima. Kaj bo, ko bo planina opustela? Ali ne bodo v tistem trenutku onemela vsa ledinska imena, s katerimi so tolike generacije pastirjev označevale zanje pomembne kraje? Govori se o narodnem parku v Trenti. Žal pa izginja domačinski element, ki je prav v Trenti tako svojstven. Domačim lovcem so letos vzeli lovno pravico v najbolj njihovem revirju, v obširnih loviščih gora Zadnje Trente. Tako bodo za pastirji odšli še

lovci. Kozarji so se že preselili k cestnim delom, pastirji bodo sicer še molzli, a bolj v hotelih kot v stanovih. Trentarju postaja življenje lažje, kar mu vsi privoščimo. Iz Trente ne moremo napraviti nekakšnega muzeja kozjih pastirjev in odprtih ognjišč. Tega se zavedam, vendar mi je žal značilnosti, ki se umikajo splošnim neznačilnostim tehničarstva sveta. Ne da se ustaviti, da se praznijo samotni domovi po dolini in ni izključeno, da bo še Na Logu Trentarjem postalo presamotno. Ob perspektivi Trente, ki ne bo več Trenta, pa se vseeno velja zamisliti...

Ogenj je pojenjaval, poiskal sem si ležišče na slami in se pokrtil kar s pelerino. V polsnu sem še slišal veseli direndaj na pastirskem ležišču in Kvrhovo krepko robantenje.

Pastirji so zjutraj zgodnji, pa sem se še sam dvignil in opazoval jutranja opravila¹. Ovce

¹ Od današnje še mnogo manj okrnjeno pl. Zapotok je opisal dr. Tuma v članku: Planina Zapotok, 1365 m. Plan. Vestn. 22: 154 do 158, 1922.

Foto: T. Wraber

poženejo v zagrado, iz katere je izhod samo v molzni prostor. Same ali pa med priganjanjem enega od pastirjev, ki ostane zunaj, se pomikajo skozi odprtino, za katero pastirji molzejo na »tekočem traku«. Po molži je zajtrk, seveda polenta z mlekom. Svojevrstne so žlice, s katerimi zajemajo. Tako so mi bile všeč, da mi je Kvrh naredil eno in sem jo dobil, ko sem spet prišel v Trento. Po zajtrku se pastirji oskrbe s popotnico, preštejejo ovce in odženo na pašo. Tokrat so odgnali v Srednjico na trentarski strani Pelcev. Kvrh se je lotil sirjenja in ker Tone še ni prišel, sem se še malo razgledal po planini. Njena posebna mikavnost je potoček, ki se preliva čez njo. Redka izjema med julijskimi planinami! Ko sem se vrnil, je Tone že bil v sirarni. Po kratkem vremenskem prerokovanju sva se podala na pot in hitro premagala stopnjo, nad katero sva naletela na prva snežišča. Vedno bolj sva se bližala Grintavcu. Obsežno melišče oz. snežišče, ki se zdi iz doline tako strmo, je od blizu mnogo polož-

nejše. Čezenj se da menda priti brez večjih težav na vrh. Zapotoški pastirji so mi pripovedovali, da so šli letos tam skozi. Samo krušljivo je, so pristavili, kot se spodobi za pravi Grintavec. Vesel sem bil, da sem enkrat slišal besedo grintavec v pomenu dolomiten tudi iz ljudskih ust. Na melišču pod Zgorelcem se je zbrala prikupna družbica belih makov, koketnih madronščic, okroglostnih mošnjakov, preprostih smiljk in nežne krešice (ali bolj znanstveno povedano: *Papaver julicum*, *Linaria alpina*, *Thlaspi rotundifolium*, *Cerastium austroalpinum* in *Hutchinsia brevicaulis*). Še enkrat sva prišla v bolj porasla območja. Ustaljena melišča pod Šmihelovcem so pokrita z izredno lepo razvito rastlinsko združbo trave modrike (*Sesleria varia*) in vednozelenega šaša (*Carex sempervirens*) in morda ni odveč, če na naši poti napravimo še kratek ovinek skozi fitosociologijo. To je botanična veda, ki ne raziskuje rastlin poedink, ampak njihove skupnosti v odvisnosti od pogojev okolja (podnebje, tla, medsebojni vplivi med rastlinami). Za imenovanje svojih enot uporablja fitosociolog znano končnico -etum in tako se naša združba imenuje *Seslerio-Semperviretum*. Njen zunanji videz je značilno terasast, med rastjem so stopničke, pokrite z gruščem. V združbi je šaša in modrike največ, pridružuje pa se jima še vrsta barvitih rastlin. Midva sva naletela ravno na aspekt, v katerem so prevladovali julijski lan, progasti volčin in velevetno sončece, modra, rožnata in rumena barva torej. Progasti volčin (*Daphne striata*) se na hitro skoraj ne loči od bolj znanega dišečega volčina ali jožefice. Ima pa bolj bledordeče cvetove, ki so goli (ne puhaсти), listi so motni, raste pa v višjih legah (1500—2000 m) ravno v omenjeni združbi in v ruševju. Jožefica (*Daphne cneorum*) je domača na dolomitnih tleh v Zasavju, Polhograjskih hribih, v Dragi in še kje. Posebno je lepa na pobočjih Čavna, kjer cveti skupaj s Clusijevim sviščem. Človek sega več po bolj znani jožefici, a zaščiteni sta obe vrsti. Da ne bo izgovorov zamenjavo, je dejal ljubitelj planinskega cvetja dr. E. Pajnič. Ker je bil prehod Čez Kanjo tik nad nama, sva zlezla še nanj. Pot se kar nekam zgubi in vzpon se spremeni v previdno tipanje po močno krušljivem kamenju. Kar prileglo se je, ko sva se na škrbini mogla vzravnati. Zazrla sva se v samotno Bavščico, dolino z

morda najbolj južno vegetacijo v naših Alpah. V načrtu ekskurzije pa nisva imela sestopa vanjo, ampak sva prečila proti Zgorelcu (2090 m), ki sem ga izbral za današnji cilj. Na Luži, prehodu iz Trente v Bavščico, sva se s Tonetom začasno ločila. Medtem ko sem sam šel na vrh, ga je Tone kar obšel. Za domačine je značilno, da ne gredo nikamor brez potrebe. Od vršne triangulacije, ki sem ji najprej pomagal na noge, sem imel razmeroma skromen, a poučen razgled. Divja je samota Srebrnjakovega ostenja, svojevrstna za naše Alpe težka gmota Grintavca. Spomnil sem se nekega oktobrskega popoldneva, ko sem se kmalu za dežjem potikal okoli izvira Soče. Žarki zahajajočega sonca so našli špranjo med oblaki in se ujeli na mokri Srebrnjakovi steni. Srebrno se je zalesketala in razumel sem, odkod vrhu ime. Proti Pihavcema, Jelenkoma in Pelcem je pogled drugačen. Strma pobočja so porasla s travo, zlasti Sončni Jelenk ali Skutnik

(2172 m) je prikupen in izrazit, pri vrhu lepo zaokrožen zelen stožec. Tuma² pravi, da pride ime Skutnik od skutnika, to je stožčastega kotla za sirjenje. Ta razlaga se z obliko Skutnika dobro ujema. O Pelcih in o obeh Pihavcih znajo pripovedovati zapotoški in balenski pastirji, ki pri iskanju ovc večkrat pridejo v njihova pobočja. O cvetnem Morežu v grebenu Loške stene bom enkrat spregovoril sam, ker je vreden posebnega opisa. Lep je ves ta svet, ki ga spoznaváš bolj na pastirskih kot markiranih stezah, kjer ni koč, a pri ovčarjih vedno najdeš gostoljubno zavetje. — Sestop po severnem grebenu je pravi užitek. Na ozki škrbini sva se sestala s Tonetom. Zelena trata je tam nedotaknjena, sočna in bujna kot malokje. Ker je prostora malo, je vse v miniaturi. Majhna naselbina nizkih, a toliko bolj rumenih pogacic meji na tratino z vonjivimi murkami,

² Tuma H.: Trentski Pelc (Pelec) 2109 m, Plan. Vestn. 21: 168—173, 1921.

Pogled s Trentarskega Pelca na greben med Bavščico in Trento. Od leve: dvovrhni Šmihelovec (2108 m), Zgorelec (2090 m), Vel. Jelenk (2120 m), Skutnik (2172 m – nad možicem). V ozadju Kaninska skupina, desno Bricelj (2343 m) v grebenu Loške stene

Foto: T. Wraber

vmes pa je posejanih še nešteto cvetov. Cvetni greben me spominja na greben Lop od Prehodavcev do Velikega Špičja. S škrbine se spušča na vzhodno stran, v Kote, ozek strm žleb. Tone mi je pravil, da je po njem nekoč, ko je bil še zasnežen, že sestopal. Tokrat naju misel na to ni preveč navduševala, ker »mrtev drn«, to je tanka ruša na vlažni skali, ne daje zanesljive opore. Ker pa se po isti poti nisva marala vračati, sva šla naprej po lepem zračnem grebenu proti Vel. Jelenku (2120 m). Prekoračila sva nekakšen sekundaren vrh in z naslednje škrbine poiskala prehod v Kote. Kmalu pod grebenom naju je v steni presenetilo samotno drevo. Mislim, da niti ni bil macesen, ampak smreka. Pri njej sem se počutil varnega, a kaj, ko je bilo treba naprej. Pogled v grušč pod menoj mi je bil všeč le toliko, kolikor sem si želel varno stati tam spodaj. Z veseljem sem ustrezljivemu Tonetu oddal nahrbtnik in končno le pristal na dnu. Prišel pa sem »na okus« in najraje bi se kar vrnil, če mi ne bi bilo treba spet nazaj. Pod Vel. Jelenkom sva šla proti Skutniku in se zalezla v njegova travnata pobočja. Ker pa so oblaki, kot že večkrat tisti dan, spet grozili, sva se mimo Lašt, puste dolinice med Skutnikom in Pelci, spustila v rušnati Razor in kmalu dosegla zapotoške stanove. Ko sva odhajala s planine, so se ravno vračale ovce s paše in nama zazvonile za odhodnico. Med potjo sva občudovala sleč, ki ga tako polnocvetnega in temnordečega še nikjer nisva videla.

ANDREJ BEG

Gore na obzorju

*Kako ste lepe — a daleč tako.
Ulite iz beline in čistine
pokrite z nebom, stkanim iz modrine,
ki odpočije si na njem oko.*

*Obdane s sijem srca hrepenenja
ki v vašem miru si želi počiti
in zmedti dni zazidanih uiti
in najti spet lepoto v snu življenja.*

*Da, spet se v vašo bom podal samoto
izpisal si življenja novo stran
da si napolnim spet srce z lepoto*

*ki jo prepodil mu je šarlatan
ki čustva mislim sleče in goloto
le mrzlo srcu kaže, modrijan.*

Plazovi na Zelenici

Ciril Praček

Dolgi pramen ročne svetilke je tupal skozi snežni metež po shojeni gazi. Zdelo se mi je, da bi morali biti že davno pri karavli. Končno sem le zaznal pasji lajež. Trije smo bili z Jesenic, Maki, Burnik in jaz. Daleč za nami so zaostali reševalci iz Kranja.

Lajež je bil vse močnejši. Čakal sem, kdaj nas bo ustavil stražar. Nihče ni ustavljal, nihče klical, kaj je res vse izumrlo? Toda skozi snežinke se je pokazala svetloba, počasi tudi obris karavle in razsvetljeno okno. Pes je lajal zaman. Prišli smo v karavlo, ne da bi nas kdo ustavljal, ponoči, z lučjo v roki.

Čudno v vsaki drugi okoliščini, toda danes ne. Nihče ni mogel drugam kakor do karavle. Kdorkoli bi samotni zagazil izven gazi v globok sneg, bi utonil v njem. Meter in dvajset novega in meter starega snega, oboje suh sneg.

Vojska je imela v gosteh belo smrt.

Ob pol dveh popoldan so nas dvignili na Jesenicah. Kako so zmogli tako hitro po nesreči, pri potrganih telefonskih žicah, to si ne vem razložiti. Snežilo je tako močno, da je sproti zamedlo cesto. Komandant jeseniške milice je klel za volanom »marice« ter plesal twist z avtom po zasneženi, mokri cesti.

»Poglej ga«, se je pridušal, »natančno po sredi ceste hodi, kam naj grem z avtom, ki že itak pleše po vsej cesti.« Seveda tudi pešec je klel marico, ki ga je obrizgala z lužo od nog do glave. Kako naj gazi po hodniku, ko ni izorano? Tako smo priplavali do komande v Mostah.

»Pot s te strani ni izgažena«, so nam povedali. »Na Zelenici se je nesreča pripetila na